

ФОНЕТИКА

Олександр Клименюк, Алла Калита, Ярослава Федорів

**Методологія експериментально-фонетичних досліджень:
теоретичні передумови, планування експерименту,
представлення результатів**

Методологія проведення експериментально-фонетичних досліджень за своєю суттю не відрізняється у загальних рисах від методології будь-яких досліджень інших галузей наукового знання [2, 8-62; 6, 4-44; 9; 14, 12-26].

Щодо специфіки існуючих відмінностей, яка, власне, і дозволяє класифікувати сучасні експериментально-фонетичні праці в окремий вид прикладних наукових робіт, то вона зумовлюється передусім особливостями предметів, які віддзеркалюють різні сторони процесу мовлення як об'єкта цих досліджень, і набуває свого найбільш повного вигляду під час обґрунтування параметрів та факторів, які безпосередньо впливають на мовлення, а також добір методів їх визначення і вимірювання. Розуміючи методологію як складну систему принципів, способів, норм та правил науково-пізнавальної діяльності, ми здійснимо подальший виклад питання, що розглядається, під кутом зору технології застосування загально методологічних алгоритмів у процесі виконання експериментально-фонетичних досліджень.

Узагальнений *технологічний алгоритм проведення прикладного (теоретично-експериментального) дослідження* в галузі фонетики складається з наступної послідовності наукових процедур [6, 27-44]: 1) обґрунтування актуальності проблеми та теми дослідження (огляд стану проблеми дослідження); → 2) вибір об'єкта дослідження та членування його на предмети дослідження; → 3) постановка мети дослідження; → 4) виконання огляду стану питання дослідження (за літературними джерелами та даними практики); → 5) формулювання висновків за станом дослідження та постановка завдань експериментального дослідження; → 6) розробка гіпотези дослідження; → 7) розробка теоретичної основи та передумов дослідження; → 8) розробка програми та методики експериментального дослідження; → 9) проведення експериментального дослідження; → 10) обробка, визначення надійності та аналіз результатів дослідження; → 11) практична апробація результатів дослідження і виявлення їх ефективності; → 12) узагальнення результатів теоретичного й експериментального досліджень і зіставлення їх із результатами практичної апробації; → 13) формулювання висновків і пропозицій (рекомендацій) щодо використання теоретичних та практичних результатів, а також подальших напрямків дослідження цього питання; → 14) складення та оформлення наукового звіту (дисертації), методичних матеріалів та публікацій.

При більш узагальненому погляді на наведений технологічний алгоритм неважко переконалися в тому, що зазначені в ньому процедури описують за суттю **три послідовні етапи виконання будь-якої прикладної наукової праці**: 1. Обґрунтування або розробка теоретичних передумов дослідження (пп. 1-7 викладеного вище алгоритму). 2. Планування, проведення та обробка результатів експерименту (пп. 8-11). 3. Узагальнення, опис та оформлення результатів дослідження (пп. 12-14). На підставі згрупованих таким чином процедур виконання етапів прикладного дослідження і базується їх традиційний виклад у формі наукової праці або дисертації, **структура якої, будучи орієнтованою на кінцеві результати, містить три відповідних розділи**: 1. Огляд стану теоретичних та експериментальних

розробок проблеми дослідження. 2. Програма та методика експериментального дослідження. 3. Результати експериментального дослідження.

Зауважимо, що така побудова структури наукової роботи не є випадковою. Вона ґрунтується на відомому загальнонауковому методологічному принципі діалектики прикладного дослідження: сходження від абстрактного (теоретичного) до конкретного (експериментального).

Розробка теоретичних передумов експериментально-фонетичного дослідження як типової прикладної (теоретично-експериментальної) наукової роботи здійснюється таким чином — на підставі огляду стану проблеми дослідження виявляють її невирішені сторони або окремі вагомі питання, що входять до складу цієї проблеми. При цьому слід зважати на ті методологічні правила формулювання проблем у наукових програмах, згідно з якими кожна проблема формулюється навколо тієї частини об’єктивної реальності, яку в науці прийнято визначати як об’єкт дослідження. Інакше кажучи, згідно з методологічними умовами об’єкти планованих досліджень чітко зазначаються у формулюванні проблеми, що виникла. Зважаючи на це правило, практична процедура вибору об’єкта експериментально-фонетичного дослідження не є складною. Для цього необхідно лише усвідомити, що об’єктом будь-якого експериментально-фонетичного дослідження завжди є конкретний процес мовлення, або процес усної реалізації висловлювань / текстів певного типу чи їх окремих сегментів. Тому, згідно з методологічними принципами побудови об’єкт-предметної структури наукового дослідження [7, 6-8] уся множина питань, які вирішувались до теперішнього часу і будуть вирішуватись у майбутньому в межах проблем, що існують і виникають щодо процесу мовлення як об’єкта експериментально-фонетичних досліджень, без сумніву, повинна розв’язуватись безпосередньо на рівні окремих предметів дослідження, що входять до складу цього об’єкта.

У зв’язку з цим, дослідник має звертати особливу увагу на методологічні вимоги щодо процедури виділення предмета дослідження або членування об’єкта на його окремі предмети в комплексному дослідженні. Це важливо ще й тому, що адекватно визначений предмет дослідження є центральним методологічним елементом, який фігурує у формулюванні теми дослідження (назві наукової праці), меті дослідження, його гіпотезі й теоретичних та експериментальних завданнях прикладного наукового дослідження.

Наведемо ряд прикладів правильного формулювання атрибутів наукової праці в галузі експериментально-фонетичних досліджень.

Приклад 1. *Тема: Соціокультурні аспекти просодичної організації висловлювань-невдоволень (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англійського мовлення)* [15].

Об’єкт дослідження: процес усної реалізації англійських висловлювань-невдоволень.

Предмет дослідження: структура та характер взаємодії просодичних підсистем у реалізації висловлювань-невдоволень мовцями різних соціокультурних рівнів.

Приклад 2. *Тема: Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення (Експериментально-фонетичне дослідження)* [1].

Об’єкт дослідження: процес інтенсифікації висловлювань англійського мовлення.

Предмет дослідження: закономірності та специфіка функціонування просодичних засобів інтенсифікації висловлювань.

Приклад 3. *Тема: Просодія висловлювань-захоплення в англійському мовленні (Експериментально-фонетичне дослідження)* [17].

Об’єкт дослідження: процес реалізації англійських висловлювань-захоплення особами різних психологічних типів.

Предмет дослідження: структура і характер взаємодії просодичних підсистем у реалізаціях висловлювань-захоплення особами різних психологічних типів.

Як бачимо, за наведеними прикладами із загальної об’єктної сфери фонетичних досліджень у ролі об’єктів автори вибрали процеси усної реалізації висловлювань певних типів та процес інтенсифікації англійських висловлювань, тобто вони зазначили конкретні процеси, які за суттю є окремими елементами мовлення. При цьому в аналізованих прикладах визначено по два предмети дослідження (“структура та характер взаємодії просодичних підсистем...”, “закономірності та специфіка функціонування просодичних засобів...”, “структура і характер

просодичних підсистем...”), що свідчить про комплексний характер самого дослідження. Крім того, неважко переконатися, що предмет дослідження також фігурує у темах згаданих праць.

Для адекватної постановки мети наукової праці дослідник має чітко уявляти: суть проблеми, що вивчається, її головні суперечності; основні проблемні питання започаткованого експериментально-фонетичного дослідження, які мають бути вирішені шляхом наукового дослідження; існуюче теоретичне знання, яке може бути використане для пояснення структури й законів функціонування об'єкта, що вивчається; основні напрями та обсяги необхідних теоретичних розробок та експериментального обґрунтування об'єкта дослідження; існуючі в лінгвістиці або провідні по відношенню до об'єкта науки (у нашому випадку — в акустиці) методи та засоби проведення теоретичних та експериментальних досліджень.

Щодо викладення мети дослідження, то в її формулюванні зазначається суспільна користь, об'єкт дослідження та шлях досягнення конкретної користі кінцевого результату, віднесений до предмету дослідження [6, 53-60, 85].

Безпосередній огляд стану питання дослідження здійснюється за літературними джерелами та даними практики під кутом зору його мети. Під час виконання огляду стану питання, що вивчається, якісно й кількісно уточнюються відомі сторони (структура, зв'язки, властивості, відношення, показники, характеристики тощо) об'єкта дослідження; обґрунтовуються найбільш істотні ознаки та властивості предмета чи предметів дослідження, необхідні для пізнання об'єкта в обсязі, обмеженому темою й метою; встановлюється суть і ступінь (глибина) суперечностей між теоретичними уявленнями та практичним станом функціонування об'єкта дослідження; виявляються прогресивні тенденції, шляхи, форми, методи та прийоми вирішення питання (або проблеми) дослідження; встановлюються раціональні межі (глибина, ширина) започаткованого дослідження; визначаються умови й вимоги до проведення дослідження та можливого використання його результатів.

Основною методологічною вимогою до виконання огляду є наявність чітко поставленої мети та ґрунтовне опрацювання змістового насичення всіх елементів об'єкт-предметної структури.

За результатами виконання огляду стану вивченості питання дослідження формулюються теоретичні висновки, на підставі яких здійснюється постановка завдань експериментального дослідження. При цьому матеріали висновків, що свідчать про часткове чи повне теоретичне (терміни, поняття, визначення, категорії, моделі, критерії, підходи тощо) або практичне (якісні та кількісні показники, стани й особливості функціонування об'єкта, його відношення і зв'язки тощо) вирішення окремих питань проблеми, використовуються дослідником для адекватного опису, оцінки та зіставлення одержаних ним результатів з результатами інших споріднених досліджень.

Наведемо **зразок формулювання завдань експериментально-фонетичного дослідження** відповідно до теми та мети прикладу 1 [15, 68]:

1) експериментально визначити взаємодію просодичних підсистем у реалізації соціально маркованих висловлювань-невдоволень в умовах формальної та неформальної ситуацій спілкування;

2) встановити специфіку соціокультурних моделей інтонаційного оформлення висловлювань-невдоволень, що виражають різні почуття;

3) виявити раціональний мінімум, структуру та характер взаємодії просодичних підсистем для розробки методичних рекомендацій з навчання коректного інтонаційного оформлення висловлювань-невдоволень.

Неважко переконатись, що наведені завдання відповідають основним **методологічним вимогам, які висуваються до їх постановки**: 1) завданнями дослідження вважаються ті питання, отримання відповідей на які необхідне для досягнення поставленої в дослідженні мети; 2) сукупність поставлених у дослідженні завдань має бути мінімальною за ознакою їх необхідності для досягнення мети дослідження; 3) послідовність постановки та викладу завдань експериментального дослідження повинно чітко відповідати алгоритмічній логіці його виконання.

Зазначимо також, що завдання дослідження записуються у більш загальному вигляді, ніж питання, на підставі яких вони формуються. Конкретизація питань, що входять у кожне завдання, здійснюється у відповідних пунктах методики експериментального дослідження.

Центральне місце у дослідженні займає гіпотеза як конкретна форма наукового передбачення, що виступає у вигляді припущення, яке висувається для пояснення явища, що вивчається, його суті, структури, зв'язків, рушійних сил тощо. **Для розробки адекватної гіпотези необхідно** [6, 37]: 1) *однозначно встановити рівень розвитку основних суперечностей, які породжують проблему або головне питання дослідження*; 2) *уточнити невизначені або заново введені наукові поняття; на основі логіки дослідження дати їх тлумачення (однозначне трактування); як припущення сформулювати поняття, яких не вистачає*; 3) *чітко визначитися в уявленнях про об'єкт дослідження; осмислити його структуру, функції та зв'язки з іншими об'єктами, які з ним взаємодіють*; 4) *провести критичний аналіз закономірностей та особливостей взаємодії елементів, з яких складається об'єкт; визначити роль цих елементів у забезпеченні функціонування об'єкта, а також зв'язки та відношення між ними; доповнити елементи та зв'язки, яких не вистачає, необхідними припущеннями щодо їх призначення та функціонування*; 5) *зрозуміло і стисло обґрунтувати основні моменти й методи теоретичної та емпіричної перевірок гіпотези в цілому, а також її окремих припущень та допущень*.

Оброблені й осмислені за таким методологічним алгоритмом факти є достатньою базою для ефективного здійснення складного інтуїтивного процесу — формування гіпотези.

Під час побудови гіпотези експериментально-фонетичного дослідження перш за все **необхідно дотримуватись методологічного принципу її конкретності, який базується на таких засадах**: 1) *глибина гіпотези має визначатися метою, завданнями та питаннями дослідження (тобто, його цільовою структурою)*; 2) *широта гіпотези не повинна виходити за межі об'єкта, предметів та аспектів дослідження (тобто його об'єкт-предметної структури)*; 3) *логіка викладу гіпотези має віддзеркалювати систему чітко структурованих припущень про суть (закономірності або механізм) функціонування об'єкта дослідження під впливом змін станів предмета чи предметів дослідження (на які цей об'єкт членується) в умовах, які визначаються основним чи основними аспектами дослідження*.

Інакше кажучи, за принципом конкретності гіпотеза має відповідати конкретній меті дослідження та описувати припущення про закономірності функціонування конкретного об'єкта дослідження на підставі фіксованої зміни станів предметів дослідження, що відбувається в межах чітко визначених аспектів дослідження. Побудована таким чином гіпотеза із загально методологічної точки зору відображає логіку руху (діалектичного розвитку) будь-яких суперечностей, який дослідник уявляє у формі їх вирішення.

Повертаючись до теми дослідження прикладу 1, яке було проведено **з метою вдосконалення процесу навчання інтонування та декодування англійського емоційного мовлення шляхом обґрунтування просодичних засобів реалізації семантики висловлювань-невдоволень мовцями різних соціокультурних рівнів**, ми можемо побудувати його **гіпотезу** як припущення про те, що в процесі оволодіння мовою кожен носій завдяки безпосередній комунікативній практиці в колі осіб певного соціального рівня закріплює у своїй свідомості найбільш загальні або інваріантні соціокультурні моделі просодичного оформлення висловлювань-невдоволень, на ґрунті яких в актах подальшої розумово-мовленнєвої діяльності залежно від конкретних обставин мовець відтворює всі притаманні його внутрішній культурі варіанти актуалізації зазначених висловлювань.

За рекомендаціями ряду відомих авторів методологічних праць [3; 5, 11-23; 8; 10; 12-14] пропонується викладати гіпотезу за вербальними формулами типу "... якщо ..., то ..." ("якщо зробити такі й такі зміни в досліджуваному процесі, то може відбутися таке ...") або "... для того, щоб ..., необхідно ..." ("для того щоб досягти таких і таких змін у функціонуванні ..., необхідно..." — *див., напр.* [5, 17]). Відповідно до цих формул виклад першого варіанту гіпотези праці [15], що розглядається нами, може бути трансформований ще у такі варіанти:

Другий варіант: *"Якщо експериментальним шляхом визначити певні комплекси просодичних засобів реалізації семантики англійських висловлювань-невдоволень мовцями різних соціокультурних рівнів і систематизувати визначені засоби за цими рівнями, то,*

незалежно від конкретних обставин мовлення та особливостей внутрішньої культури кожного мовця, ми матимемо змогу виявити найбільш загальні або інваріантні соціокультурні моделі просодичного оформлення висловлювань-невдоволень, які функціонують в англійському емоційному мовленні”.

Третій варіант: “Для виявлення основних закономірностей інтонування англійських висловлювань-невдоволень, необхідно експериментальним шляхом визначити структуру та характер взаємодії просодичних підсистем, які беруть участь у реалізації різних типів зазначених висловлювань, та згрупувати їх найбільш типові комплекси у відповідні просодичні моделі, які відбиватимуть існуючі у мовленні інваріанти їх усної реалізації”.

Як бачимо, будь-яка з трьох наведених нами редакцій формулювання гіпотези за темою праці [15], побудована на припущенні, що структура та характер взаємодії просодичних підсистем, вживаних мовцями різних соціокультурних рівнів під час реалізації висловлювань-невдоволень, утворюють певні інваріанти просодичних соціокультурних моделей, варіантні реалізації яких залежать від конкретних обставин і внутрішньої культури самого мовця.

З методологічної точки зору всі три формулювання є правильними, тому що: 1) вони розкривають основну суть припущення про взаємодію предметів дослідження, на підставі якої передбачається встановити найбільш типові стани функціонування об'єкта дослідження; 2) структурний виклад гіпотез дає наочне уявлення про методологічний підхід до експериментального дослідження явища, що вивчається; 3) у гіпотезах закладено загальні шляхи проведення та основні завдання експериментального дослідження, а також свідчення про можливість теоретичної й емпіричної перевірки припущень, на яких вони побудовані.

Тут на наочних прикладах, мабуть, доцільно також акцентувати увагу на тому, що для дослідника з методологічної точки зору наведені вербальні формули викладу гіпотез не можуть бути обов'язковими хоча б тому, що підтверджена гіпотеза наукової праці трансформується за методологічними вимогами в найбільш вагомий її здобуток, який за відповідним редагуванням і складає положення, що виносяться на захист. Інакше кажучи, гіпотеза відрізняється від основного результату дослідження лише тим, що її гіпотетичні елементи, судження, які прийнято маркувати словами типу “певні”, “деякі”, “можливі”, “можуть бути” тощо, набувають однозначно конкретних якісних чи кількісних виразів, будучи викладеними в результатах дослідження. Тому не варто нехтувати методологічною рекомендацією [6, 41], згідно з якою структура та форма викладу гіпотези повинні відповідати рівню об'єкта, що вивчається, наприклад, гіпотеза, що передбачає новий закон, викладається у формі закону, а гіпотеза, спрямована на розробку нового методу — у формі методу і т.п. У свою чергу, структура та зміст гіпотези експериментально-фонетичного дослідження мають чітко відповідати дедуктивному алгоритму його проведення, про що наочно свідчать викладені вище приклади.

Розглянемо також зразок гіпотези дослідження за темою прикладу 3, згідно з яким у ролі **робочої гіпотези** висувається припущення про те, що в мові існує закріплена в свідомості її носіїв модель просодичного оформлення висловлювань-захоплення, яка в своїй основі відображає найбільш загальні тенденції використання та функціонування мовних засобів, а її відповідні модифікації, зумовлені рядом мовних (структура та семантика висловлювання) і немовних (прагматична настанова, контекст комунікації та темперамент мовця тощо) факторів, описують конкретні реалізації вказаних висловлювань [17, 4]. Наведений зразок має змістову структуру, подібну до структур викладених вище варіантів гіпотези прикладу 1 та відповідає всім зазначеним нами методологічним вимогам до її формулювання.

Звідси випливає одне досить важливе методологічне положення, згідно з яким усі без винятку гіпотези експериментально-фонетичних досліджень просодичної організації різних видів висловлювань мають бути побудовані за єдиною дедуктивною логікою, яка ґрунтується на діалектичному принципі сходження від абстрактного (інваріант просодичної моделі) до конкретного (варіантні реалізації просодичної моделі), і відрізнятися лише об'єктами, предметами та аспектами окремих досліджень, що за своєю суттю і відбивають незліченність сторін, елементів, відношень та зв'язків мовлення як існуючого феномена.

Нам залишається зауважити, що гіпотези, спрямовані на вирішення суперечностей у відомих судженнях, категоріях, законах, методах, принципах, теоріях, ідеях та метатеоріях відносяться до теоретичних. Гіпотези, що сприяють розв'язанню суперечностей у процесі

здобуття наукових фактів або даних, відносяться до емпіричних. Тому переважання у дослідженнях гіпотез певного виду є важливим індикатором рівня розвитку конкретної науки. Крім того, гіпотеза за своєю природою є також основою оцінки наукової новизни проведеного дослідження. Під час визначення наукової новизни дослідження, орієнтуючись на його гіпотезу, неважко з'ясувати як рівень дослідження, так і суперечності, які вирішуються з його допомогою.

Розглянута таким чином логіка побудови та викладу гіпотези відіграє роль центрального елемента, навколо якого розгортається обґрунтування або розробка теоретичних передумов дослідження у межах розділу *“Огляд стану теоретичних та експериментальних розробок проблеми дослідження”*. За своєю суттю теоретичне обґрунтування є послідовною сукупністю логічних міркувань, спрямованих на пояснення об'єкта чи явища, що вивчається. Воно здійснюється за допомогою відомих методологічних принципів (історизму, системності, діалектичної суперечності, єдності якості й кількості, діалектичного заперечення, розвитку, казуальності тощо) та теоретичних ідей, спрямованих на тлумачення та пояснення досліджуваного явища. Методологічною основою теоретичного обґрунтування об'єкта дослідження слугує процес мисленого створення теоретичної моделі у вигляді ідеалізованого об'єкта, побудованого на підставі прийнятих допущень.

Найважливіша особливість теоретичного дослідження полягає в тому, що воно є узагальнюючим і залишається справедливим для цілої групи об'єктів або явищ, що вивчаються. Тому результати теоретичного дослідження, побудованого на правильних передумовах, що відповідають об'єктивним закономірностям, залишаються дійсними довгий час.

Проводиться теоретичне дослідження таким чином. На підставі огляду стану проблеми або питання дослідження виявляють невирішені сторони даної проблеми або окремі питання, що входять до складу проблеми. Їх трансформують у завдання теоретичного дослідження. Після цього на підставі вирішення зазначених завдань здійснюється доопрацювання теоретичних основ або теоретичних передумов для проведення дослідження. Необхідність розробки теоретичних передумов в обсязі прикладної наукової роботи виникає тому, що, по-перше, недостатність ряду теоретичних положень не дозволяє сформулювати єдину світоглядну наукову картину опису об'єкта в обсязі дослідження, а по-друге, вона, як правило, не дозволяє адекватно реалізувати методіку експериментального дослідження. Така двоякість необхідності розробки теоретичних положень виникає у переважній більшості прикладних теоретично-експериментальних робіт.

Теоретичні передумови можуть розроблятися у вигляді вербального опису об'єкта та закономірностей його функціонування з окремим виділенням механізмів, закономірностей та особливостей функціонування предмета або предметів дослідження. Найчастіше цей опис проводиться у математичній формі у вигляді графіків і певних модельних конструкцій або класифікацій понять, які описують цей об'єкт чи поведінку об'єкта.

У галузі фонетичних досліджень, які на даному етапі розвитку лінгвістики — як, власне, і вся лінгвістика — перебувають на описовій стадії, найадекватнішим і найактуальнішим є формування теоретичних передумов у вигляді певних класифікацій. Це доцільно тому, що побудована на підставі гіпотези класифікація дозволяє розв'язувати практичне питання необхідного і достатнього обсягу матеріалів експериментального дослідження, оскільки вона будується як певна система понять з їх ієрархією і зв'язками [11, 103-113] та охоплює опис основних закономірностей функціонування предметів у безпосередньому зв'язку і взаємодії з об'єктом, стороною якого є предмет. Тому саме методологічно правильно розроблена класифікація на цьому етапі розвитку фонетичних досліджень і є найбільш вагомим елементом їх теоретичного обґрунтування.

Виходячи з цього, на *рис. 1*. наведено класифікацію, розроблену під час виконання дослідження за темою прикладу 1 [15, 58]. Класифікація базується на аналізі комплексу соціокультурних, комунікативних та емоційних чинників, які за своєю суттю є елементами нижчого рівня об'єкт-предметної структури — аспектами вказаного дослідження.

Беручи до уваги, що в обсязі будь-якого окремо взятого дослідження врахування усього розмаїття відомих науці соціокультурних чинників практично неможливе, на підставі виконання аналізу проблеми за основи або ознаки робочої класифікації було прийнято такі:

соціокультурний рівень мовця (високий, середній, низький), ситуація спілкування (формальна, неформальна), відношення соціального статусу мовця до статусу слухача (вищий, рівний або нижчий).

За функцією і відповідними підфункціями у співвіднесенні з прагматичним спрямуванням головні ознаки класифікації висловлювань-невдоволень було систематизовано як: оцінювальні (оцінка явищ навколишньої дійсності й оцінка результатів спілкування) і впливові (спонування до дії та стримування дій суб'єкта).

Класифікація висловлювань-невдоволень за ступенем емоційності охоплювало емоційно експресивні, емоційно забарвлені та емоційно нейтральні.

На нижчому рівні класифікування висловлювань-невдоволень було розташовано ознаки, які диференціюють їх за вираженими почуттями (гнів, обурення, роздратування, образа, протест, презирство, незадоволення, досада, сум, зневага, недовіра, тривога, відчай, горе, сором, побоювання, нехтування, заздрість, переживання, каяття тощо).

Цікавою обставиною при формуванні цієї класифікації виявилось те, що в живому мовленні висловлювання-невдоволення найчастіше виражають не одне якесь конкретне почуття, а їх певний комплекс. Наприклад, обурення-заздрість, протест-захоплення, осуд-співчуття, незадоволення-здивування і т.ін. Такі комплекси, як показала практика дослідження, є найскладнішими для визначення. У зв'язку з цим, в основу процедури їх ідентифікації автор [15, 7-18] поклала чітку причинно-наслідкову логіку, відповідно до якої почуття, що визначає вибір конкретного виду висловлювання-невдоволення, і є домінуючим (наприклад, осуд). При цьому друге — доповнююче — почуття, яке коригує емоційне забарвлення висловлювання (наприклад, співчуття), іде в комплексі слідом за ним (осуд-співчуття), утворюючи зміст відповідної мовленнєвої диференційної ознаки.

Ми вважаємо, що розроблену таким чином класифікацію функціонально-семантичних типів і видів актуалізації висловлювань-невдоволень, як елемент теоретичного осмислення

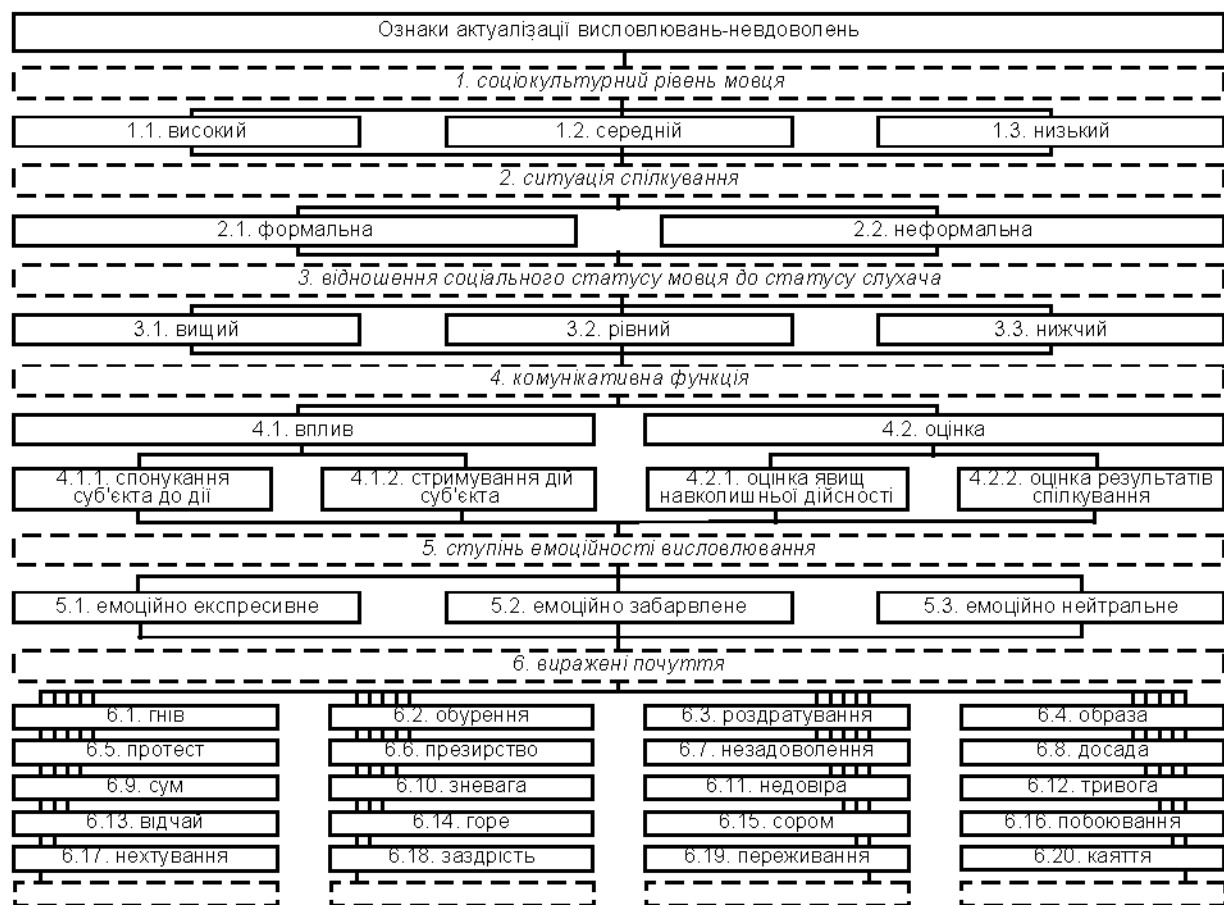

Рис. 1. Фрагмент робочої класифікації ознак актуалізації функціонально-семантичних типів і видів висловлювань-невдоволень

проблеми експериментального вивчення соціокультурних аспектів їх просодичного оформлення, в обсязі виконаної праці доцільно використовувати як методологічну основу планування та реалізації основних процедур експериментально-фонетичного дослідження.

Розглядаючи класифікацію як методологічний інструментарій інтегрування теоретичного знання з проблеми соціокультурних аспектів просодичної організації висловлювань-невдоволень, слід розуміти, що за своєю суттю вона покликана віддзеркалити основні соціальні, культурні та лінгвістичні ознаки актуалізації певного типу висловлювань у реальному мовленні, а також відбити найбільш важливі зв'язки, що виникають між цими ознаками за функціональним алгоритмом спілкування. Іншими словами, основи чи рівні класифікації розташовуються в ній відповідно до логіки розумово-мовленнєвої діяльності індивіда під час комунікації (від соціокультурного рівня мовця до виражених за допомогою висловлювань-невдоволень конкретних почуттів). Цей вектор ієрархічного підпорядкування обраних дослідником рівнів класифікації визначає глибину самої класифікації, яка маркується її нижчим рівнем (у даному випадку — це виражене почуття). Тому ми можемо стверджувати, що глибина розробки класифікації, що розглядається, сягає рівня конкретних видів висловлювань-невдоволень. Зазначимо тут, що цей рівень не є вичерпним, бо на більш низькому рівні, якщо б у вивченні такого виникла потреба, дослідник мав би розташувати відповідні комплексні почуття: гнів-обурення, обурення-гнів, гнів-роздратування, роздратування-гнів, обурення-роздратування, роздратування-обурення, роздратування-образа, образа-роздратування і т.п. Здійснення подальшого поглиблення рівнів класифікації викликало б необхідність поширення комплексу досліджуваних почуттів, наприклад гнів-обурення з відтінком роздратування, обурення-роздратування з відтінком образу, образа-протест з відтінком презирства тощо.

Як бачимо, будь-яка правильно побудована класифікація може при необхідності бути зведена до тієї згаданої вище безлічі висловлювань простих та комплексних почуттів, що мають місце в живому мовленні.

Нагадаємо, що в кожному конкретному випадку глибина класифікування ознак досліджуваного об'єкта визначається на підставі об'єкт-предметної структури самого дослідження.

Буде незайвим окреслити також методологічні критерії визначення широти класифікації, які в нашому випадку визначено з таких міркувань: уся безліч висловлювань-невдоволень реалізується в мовленні мовцями всіх соціокультурних рівнів у межах від формальної до неформальної ситуації спілкування. Тому широту класифікації, що розглядається, доцільно окреслити межами ознак вираження простих почуттів недоволення в умовах формальної та неформальної ситуації. При цьому соціокультурні рівні мовців, з яких починається класифікація, лише відбивають головний аспект конкретної наукової праці, під кутом зору якого здійснюється розгляд закономірностей зміни станів предметів дослідження. Як бачимо, за методологічних умов широта класифікування визначається рамками широти ситуацій спілкування та морфологією видів конкретно досліджуваного феномена.

Особливу увагу слід звернути на те, що класифікація, побудована відповідно до завдань кожної конкретної експериментально-фонетичної наукової праці, покликана виконувати роль особливого методологічного інструменту, на базі якого розробляється програма та методика експериментального дослідження.

Тому для реалізації процедури планування фонетичного експерименту на підставі розробленої **класифікації дослідник повинен здійснити такий ряд загальнометодологічних процедур**: 1) осмислити суть зв'язків, що за систематизованими ознаками мають існувати між конкретними висловлюваннями-невдоволеннями, які вивчаються експериментально; 2) на підставі з'ясованого визначити ті ознаки досліджуваних висловлювань, які можна змінювати під час експерименту, тобто визначити рівні можливого варіювання змінюваних факторів; 3) відібрати ті ознаки висловлювань, які за складністю забезпечення їх змін у межах експерименту доцільніше використовувати для опису умов зміни станів об'єкта досліджень; 4) за розробленою класифікацією систематизувати окремі висловлювання експериментального матеріалу в певні їх групи, тобто розробити єдину наскрізну стратегію дослідження, аналізу та опису результатів вивчення їх просодичної організації; 5) з'ясувати оптимальні форми

графічного викладу результатів експерименту — графічної репрезентації даних аудитивного й акустичного аналізу.

Виходячи з цього, проаналізуємо класифікацію, наведену на *рис. 1*. Зазначимо передусім, що перемноживши кількість ознак лише перших п'яти рівнів класифікації, ми матимемо 216 варіантів їх сполучень. Домноживши отриману цифру на 20 видів почуттів, зазначених на нижньому рівні класифікації (що є лише фрагментом окресленого нею можливого масиву експериментальних висловлювань), одержимо 4320 реалізацій висловлювань-невдоволень, які необхідно дослідити. Таким чином, стає очевидним, що плановане нами дослідження є типowo багатофакторним. А це, у свою чергу, ставить нас перед необхідністю пошуку шляхів скорочення обсягу необхідних дослідів.

За відомими методологічними принципами планування багатофакторного експерименту до таких шляхів слід віднести: 1) скорочення кількості ознак, що використовуються у ролі змінних факторів дослідження; 2) скорочення кількості досліджуваних висловлювань. При цьому, скорочення кількості ознак, що використовуються у ролі змінних факторів, слід здійснювати за рахунок виділення провідних (з точки зору мети дослідження та умов спілкування), а відповідне скорочення кількості досліджуваних висловлювань — на підставі добору найбільш типових висловлювань (з точки зору почуттів, що ними передаються).

Скориставшись цими принципами, автор праці [15] визначає такі змінювані фактори: соціокультурний рівень мовця (високий, середній, низький) і ситуацію спілкування (формальна, неформальна), а інші наведені у класифікації ознаки (відношення статусу мовця до статусу слухача, комунікативна функція та ступінь емоційності висловлювання) з огляду на складність (невиправдану з точки зору пошуку інваріанту трудомісткість) забезпечення їх варіювання використовує для опису та пояснення результатів дослідів, що відрізняються за диференційними ознаками варіантів просодичних моделей досліджуваних висловлювань. У свою чергу, номенклатура висловлювань-невдоволень скорочується автором до дев'яти найбільш типових видів невдоволення, що передають почуття гніву, обурення, роздратування, образи, протесту, презирства, незадоволення, досади та суму. Проте, зауважимо окремо, що таке скорочення здійснюється на підставі зіставлення даних попереднього аудитивного аналізу досить широкого поля текстових фрагментів емоційного мовлення, які містять висловлювання таких почуттів [15, 51, 63-64]: лють, гнів, ненависть, обурення, розпач, відчай, жах, огида, відраза, злість, роздратування, горе, образа, зловтішання, скорбота, страх, переляк, протест, тривога, вина, сором, приниження, зневага, нехтування, гидування, презирство, заздрість, жаль, ворожість, страждання, незадоволення, смуток, побоювання, переживання, досада, розчарування, печаль, сум, незгода, занепокоєння, хвилювання, стурбованість, сумнів, підозра, недовіра, докори сумління, каяття, гидливість.

Базуючись на обґрунтуванні змінних факторів і визначеній кількості досліджуваних висловлювань, неважко побудувати відповідні матриці або таблиці для реєстрації первинних даних перцептивного аналізу реалізацій висловлювань-невдоволень (*табл. 1*).

Фрагмент матриці реєстрації первинних даних перцептивного аналізу

номер вис- ловлення	Індексація за класифікацією (рис. 1)					Тип передгаку									Напрямок руху тону в шкалі									
						рівний			висхідний			низхідний			такт	2-а ритмогр.		3-я РГ						
	соціокуль- турний	ситуація спілкування	статус мовця	комунікатив на функція	ступінь емо- ційності	індекс та вид вираженого почуття	низький	середній	високій	низький	середній	високій	низький	середній	високій	рівний	висхідний	низхідний	рівний	висхідний	низхідний	рівний	висхідний	
1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
1	1.1	2.1	3.1	4.1.1	5.1	6.1	пнів										1							
2			3.1	4.1.2	5.2	6.1	пнів	1								1		1						
3			3.2	4.1.1	5.1	6.1	пнів																	
4	1.2	2.1	3.3	4.2.1	5.3	6.1	пнів																	
5			3.2	4.2.2	5.2	6.1	пнів								1			1						
6			3.1	4.1.1	5.1	6.1	пнів										1							
7	1.3	2.1	3.2	4.2.1	5.2	6.1	пнів								1									
8			3.2	4.1.2	5.1	6.1	пнів	1																
9			3.3	4.1.1	5.1	6.1	пнів	1																
10	1.1	2.2	3.2	4.1.1	5.3	6.1	пнів									1								
11			3.1	4.2.2	5.1	6.1	пнів								1			1						
12			3.2	4.2.1	5.1	6.1	пнів									1								
13	1.2	2.2	3.2	4.1.1	5.2	6.1	пнів									1								
14			3.2	4.1.2	5.2	6.1	пнів																	
15			3.1	4.1.1	5.3	6.1	пнів									1		1			1			
16	1.3	2.1	3.2	4.1.1	5.2	6.1	пнів																	
17			3.3	4.1.1	5.1	6.1	пнів	1								1								
18			3.1	4.2.1	5.3	6.1	пнів									1		1						
19	1.1	2.1	3.1	4.1.1	5.2	6.2	обурення	1							1		1							
20			3.1	4.1.1	5.2	6.2	обурення																	
21			3.1	4.2.1	5.1	6.2	обурення									1			1					
37	1.1	2.1	3.1	4.1.1	5.1	6.3	роздратування	1							1									
38			3.1	4.1.2	5.2	6.3	роздратування	1								1		1						
39			3.1	4.1.1	5.1	6.3	роздратування											1						
55	1.1	2.1	3.1	4.2.1	5.3	6.4	образа	1							1									
56			3.1	4.1.1	5.2	6.4	образа	1																
57			3.1	4.1.2	5.2	6.4	образа									1		1			1			
73	1.1	2.1	3.1	4.2.2	5.1	6.5	протест	1																
74			3.1	4.2.2	5.3	6.5	протест	1									1		1					
75			3.1	4.1.1	5.2	6.5	протест																	
91	1.1	2.1	3.1	4.1.1	5.2	6.6	презирство								1									
92			3.1	4.2.1	5.1	6.6	презирство	1								1		1			1			
93			3.1	4.1.2	5.3	6.6	презирство		1															
109	1.1	2.1	3.1	4.2.2	5.1	6.7	незадоволення			1						1		1						
110			3.1	4.1.1	5.3	6.7	незадоволення								1		1			1			1	
111			3.1	4.1.1	5.2	6.7	незадоволення	1								1		1			1			1
127	1.1	2.1	3.1	4.1.1	5.3	6.8	досада								1									
128			3.1	4.2.2	5.1	6.8	досада										1							
129			3.1	4.2.1	5.1	6.8	досада																	
145	1.1	2.1	3.1	4.1.1	5.2	6.9	сум									1		1						
146			3.1	4.1.2	5.3	6.9	сум										1							
147			3.1	4.1.1	5.1	6.9	сум									1			1					

Як бачимо, наведена таблиця відповідно до проведеного обґрунтування охоплює три рівні варіювання соціокультурного фактора, два рівні ситуації спілкування та дев'ять видів висловлювань-невдоволень. При цьому ознаки статусу мовця, комунікативної функції та ступеня емоційності як некеровані фактори мають довільне варіювання залежно від особливостей контексту, з якого вичленовується досліджуване висловлювання.

Досі ми звертали пильну увагу на методологію побудови боковини матриці за класифікацією *рис. 1*. Проте, як видно з таблиці, вона має також і складну будову головки, до якої введено систему просодичних засобів актуалізації висловлювань. Добір підсистем, що складають зазначену систему, здійснено за рекомендаціями джерела [19, 14-16], згідно з яким їх систематизовано таким чином: **1. мелодика мовлення**: 1.1. висотно-тональний рівень (1.1.1. екстрависокий; 1.1.2. високий; 1.1.3. середньопідвищений; 1.1.4. середньо-знижений; 1.1.5. низький; 1.1.6. екстранизкий); 1.2. діапазон (1.2.1. широкий; 1.2.2. розширений; 1.2.3. середній; 1.2.4. звужений; 1.2.5. вузький); 1.3. інтервал (1.3.1. позитивний: 1.3.1.1. широкий; 1.3.1.2. розширений; 1.3.1.3. середній; 1.3.1.4. звужений; 1.3.1.5. вузький; 1.3.2. негативний: 1.3.2.1. широкий; 1.3.2.2. розширений; 1.3.2.3. середній; 1.3.2.4. звужений; 1.3.2.5. вузький; 1.3.3. нульовий); 1.4. швидкість зміни напрямку руху тону (1.4.1. максимальна; 1.4.2. велика; 1.4.3. помірна; 1.4.4. мала; 1.4.5. мінімальна). **2. фразовий наголос**: 2.1. ядерний (2.1.1. спадний; 2.1.2. висхідний; 2.1.3. нисхідно-висхідний; 2.1.4. висхідно-нисхідний; 2.1.5. висхідно-нисхідно-висхідний; 2.1.6. рівний); 2.2. неядерний повний; 2.3. частковий; 2.4. слабкий (ненаголошений склад). **3. ритм**: 3.1. простий; 3.2. складний; 3.3. змішаний. **4. гучність**: 4.1. висока; 4.2. підвищена; 4.3. помірна; 4.4. знижена; 4.5. низька. **5. темп і паузація**: 5.1. темп (5.1.1. швидкий; 5.1.2. прискорений; 5.1.3. помірний; 5.1.4. сповільнений; 5.1.5. повільний); 5.2. паузи (5.2.1. з перервою звучання (незаповнені): 5.2.1.1. короткі; 5.2.1.2. довгі; 5.2.1.3. дуже довгі; 5.2.2. без перерви звучання (сприймані); 5.2.3. заповнені: 5.2.3.1. усередині синтагми; 5.2.3.2. на межі синтагм) та ін. **6. тембр**: 6.1. універсальний (психологічний); 6.2. національний; 6.3. лінгвістичний; 6.4. індивідуальний; 6.5. набутий.

Тут слід зазначити, що добір компонентів просодичного оформлення висловлювань за різними авторами має деякі відмінності. Так, у ряді випадків ритму не надається статус компонента інтонації, а тембр та гучність розглядаються як паралінгвістичні засоби. І разом з тим, незалежно від загального визначення системи, у кожному конкретному випадку дослідник повинен обґрунтовувати найбільш адекватні просодичні компоненти на підставі попереднього прослуховування та аналізу експериментального матеріалу.

Набрана у програмі *Excel* повна матриця реєстрації первинних даних перцептивного аналізу виконує роль так званого журналу реєстрації даних експерименту. При цьому зони або рівні актуалізації відповідних параметрів досліджуваних реалізацій висловлювань-невдоволень доцільно позначати цифрою 1 у відповідних комірках матриці. Це дає змогу подальшого автоматизованого обрахунку даних експерименту за допомогою закладених у програмі *Excel* математичних, статистичних та логічних функцій їх обробки. Проте, ці процедури безпосередньо відносяться до розробки питань методики проведення експериментів, до яких також відносяться вимоги [4; 16 та ін.] щодо нормування просодичних параметрів.

З методологічної точки зору доцільно також навести зразок (*табл. 2*) графічної репрезентації результатів аудитивного аналізу, проведеного за темою прикладу 1 [15, 152].

Вплив соціокультурного рівня мовця на частоту актуалізації гучності
у висловлюваннях-невдоволеннях

а) формальна ситуація спілкування (°о)

Група мовців за культурним	Будівельна ситуація	Гучність				
		висока	підвищена	помірна	знижена	низька
вищий	НЕ	2.00	2.00	2.00	0.00	0.00
	Гідність	1.00	1.00	5.00	1.00	0.00
	Роздільні зв'язки	1.00	3.00		1.00	1.00
	Сполучення	0.00	0.00		0.00	0.00
	Прим'єтні	0.00	0.00	5.00	0.00	0.00
	Цьмар-це	1.00	12.00	21.00	5.00	1.00
	незв'язні зв'язки	1.00	1.00		0.00	0.00
	ДІ-ДІА	1.00	1.00	0.00	1.00	0.00
середній	НЕ	0.00		0.00	0.00	0.00
	Гідність	0.00		4.71	0.00	0.00
	Роздільні зв'язки	0.00	2.35	3.53	0.00	0.00
	Сполучення	0.00	0.00	4.71	0.00	0.00
	Прим'єтні	0.00	12.94	25.88	0.00	0.00
	Цьмар-це	0.00	3.53	12.94	1.18	0.00
	незв'язні зв'язки	0.00	1.18	3.53	0.00	0.00
	ДІ-ДІА	0.00	0.00	2.35	0.00	0.00
нижчий	НЕ	2.82	3.52	0.00	0.00	0.00
	Гідність	2.82	3.52	0.00	0.00	0.00
	Роздільні зв'язки	0.70	1.41		4.23	0.00
	Сполучення	1.41		12.68	0.70	0.00
	Прим'єтні	4.93		11.27	2.11	0.00
	Цьмар-це	1.41	1.41		0.70	0.00
	незв'язні зв'язки	0.00	0.70	3.52	0.00	0.00
	ДІ-ДІА	0.00	0.70	2.82	1.41	0.70
ДІ	0.00	1.41	2.82	0.00	0.00	

б) неформальна ситуація спілкування (°о)

Група мовців за культурним	Будівельна ситуація	Гучність				
		висока	підвищена	помірна	знижена	низька
вищий	НЕ		0.66	0.00	0.00	0.00
	Гідність	0.66	0.66	0.66	0.00	0.00
	Роздільні зв'язки	0.66	3.65	2.63	0.66	0.66
	Сполучення	1.97	1.32	3.29	0.00	0.00
	Прим'єтні	1.97		11.84	3.29	0.00
	Цьмар-це	0.66	3.65		0.00	0.00
	незв'язні зв'язки	0.66	2.63		0.00	0.00
	ДІ-ДІА	0.00	0.00	1.32	0.66	0.00
середній	НЕ	1.02		4.08	1.02	0.00
	Гідність	0.00	15.31	0.00	0.00	0.00
	Роздільні зв'язки	1.02	0.00	2.64	0.00	0.00
	Сполучення	0.00		11.22	13.77	1.02
	Прим'єтні	1.02	2.04	1.02	2.04	0.00
	Цьмар-це	0.00	3.06	0.00	0.00	0.00
	незв'язні зв'язки	2.04	4.08	2.04	1.02	0.00
	ДІ-ДІА	0.00	0.00	3.06	0.00	0.00
нижчий	НЕ	0.00		4.08	4.08	0.00
	Гідність	0.00		4.27	0.00	0.00
	Роздільні зв'язки	2.56	0.85	1.71	0.00	0.00
	Сполучення	0.00	2.56	2.56	0.00	0.00
	Прим'єтні	0.00	4.27	0.85	0.00	0.00
	Цьмар-це		10.26	16.24	0.85	0.00
	незв'язні зв'язки	0.00	0.00		0.00	0.00
	ДІ-ДІА	0.85	0.00	0.85	3.42	0.00
ДІ	0.00	0.00			0.00	

Подібним чином, на підставі методологічного принципу єдиної наскрізної стратегії дослідження, аналізу й опису результатів формуються первинна матриця реєстрації кількісних показників даних акустичного аналізу та відповідні таблиці.

Нагадаємо також, що головною методологічною вимогою під час опису результатів експериментально-фонетичного дослідження виступає чітке дотримання термінології опису, виробленої в межах першого розділу та зафіксованої в остаточному вигляді в текстовій частині класифікації.

Нам залишається акцентувати увагу на тому, що обґрунтована в цій праці методологія експериментально-фонетичних досліджень є комплексним засобом уніфікації системи розумових та експериментальних дій дослідника, спрямованих на створення загального фонофонду англійської мовленнєвої культури [18, 10-11], використання якого дозволить підвищити індивідуальну мовленнєву культуру тих, хто вивчає англійську мову. Крім того, викладена методологія, незважаючи на її інтроспективну основу, здатна, на нашу думку, сприяти поліпшенню теоретичного рівня фонетичних досліджень та забезпечити адекватність використання результатів експериментів у лінгвістичній практиці.

Література

1. Алексієвцев О.М. Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення (Експериментально-фонетичне дослідження): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. — К., 1999.
2. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике. — М.: Высшая школа, 1991. — 140 с.
3. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: Дидактический аспект. — М., 1982. — 192 с.
4. Башкина Б.М., Бухтилов Л.Д. Физические параметры просодии речи и их измерение: Учеб. пособие по курсу экспериментальной фонетики для студентов 5-го курса языкового вуза, аспирантов и соискателей. — Минск: Минский гос. пед. ин-т иностр. языков, 1977. — 62 с.
5. Гончаренко С.У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень // Вісник Академії педагогічних наук України. Щоквартальний науково-теоретичний та інформаційний часопис. — 1993. — № 1. — С. 11-23.
6. Клименюк А.В., Калита А.А., Бережная Э.П. Методология и методика педагогического исследования. Постановка цели и задач исследования: Учеб. пособие. — К., 1988. — 99 с.
7. Клименюк О.В. Методология формування об'єкт-предметної структури педагогічного дослідження // Шляхи розвитку та вдосконалення системи післядипломної освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 листопада 1994 р.). Частина 2. — К.: МО України, УПКККО, 1995. — С. 6-8.
8. Кочетов А.И. Педагогическое исследование: Учеб. пособие для аспирантов, студентов-дипломников и учителей. — Рязань, 1975.
9. Мальцев П.М., Емельянова Н.П. Основы научных исследований. — Киев: Вища школа, 1983. — 192 с.
10. Методологические проблемы развития педагогической науки / Под ред. П.Р. Атутова, М.Н. Скаткина, Я.С. Турбовского. — М., 1985. — 357 с.
11. Минто В. Дедуктивная и индуктивная логика: Пер. с англ. С.А. Котляровского. — СПб.: ТИТ "Комета", 1995. — 464 с.
12. Скаткин М.Н. Материалы и рекомендации к проведению научно-исследовательской работы. — М.: НИИОП АПН СССР, 1970. — 195 с.
13. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований: В помощь начинающему исследователю. — М., 1982. — 371 с.
14. Теория и практика педагогического эксперимента / Под ред. А.И. Пискунова, Г.В. Воробьева. — М.: Педагогика, 1979. — 208 с.
15. Федорів Я.Р. Соціокультурні аспекти просодичної організації висловлювань-невдоволень (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англійського мовлення): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. — К., 2000.
16. Цеплитис Л.К. Анализ речевой интонации. — Рига: Зинатне, 1974. — 272 с.
17. Янчева Т.В. Просодія висловлювань-захоплень в англійському мовленні (Експериментально-фонетичне дослідження): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. — К., 1997.

18.Kalita A.A. The Problem of Creating the ENGLISH Pronunciation Culture Phonofund // IATEFL-Ukraine Newsletter. — 1996. — No 4. — P. 10-11.

19.Kalita A.A. Polyfunctional Approach to the Problem of Singling out the Basic Intonation Components // IATEFL-Ukraine Newsletter. — 1997. — No 9. — P. 14-16.

Oleksandr Klymeniuk, Alla Kalyta, Yaroslava Fedoriv. Methodology of Experimental Phonetic Research: Theoretical Prerequisites, Systemic Planning, and Presenting the Results. The article substantiates the methodology of theoretical prerequisites, systemic planning, and presenting the results of experimental phonetic research. The logic and examples of formulating the attributes of a scientific paper are expounded according to its object-and-subject structure.